DISCURSUL ESEISTIC. GENERAREA PROCESULUI IZOTOPIC

Luminiţa CHIOREAN[1]

Abstract

Focused on the generation of isotopic process throuought the essay discourse, the present approach is structured on reading units differentiated by allotopy or isotopic break, a phenomenon oriented towards the critic reception based on the conceptual configuration expressed in the act of reading by the textual meaning. By pointing out the structuring conditions of isotopy, we have argued for poli-isotopy as a form of plural reading. The units of the text may generate isotopies engaged in the configuration of complete isotopic reading levels, followed by the re-reading produced by the allotropy at the end of the message.

Stanescu's essayistic discourse is produced on the basis of a rhetoric polysemy, a situation that confirms the definition of (meta)poetic language characterized through polysemantic tendency to infinity of meanings and an ambiguity of poetic meaning. In addition to procedures like deviation and the compression of meaning, we have focused on the mechanisms that are specific to the poetic meta-language (as manifested in the essay discourse), such as: the unusualness (Svlovski), ambiguity (Empson), intertextuallity (Kristeva, Barthes, Zumthor, Riffaterre, Culler), deconstruction. For instance, for J. Culler, intertextuality operates as a theory of the conditions of meaning, by an interference of codes, which is a principle we have also employed throughout our research on Stanescu's essays.

Keywords: (poli-)isotopy vs. allotopy, essayistic discourse, stylistics of isotopies, textual polisemy, metalanguage, unusualness, ambiguity

Discursul eseistic animă idei şi sensuri ale textelor *scriptibles* (Barthes: dihotomia *scriptibles vs lisibles*), care pot fi rescrise, oferind interpretări diferite faţă de „textul-gazdă". Textele *scriptibles* [1] sau *constituente* (Maingueneau) propun matricea pentru modelul poetic. Asemenea texte - *„scriptibles"* deschise interpretării sunt cele care între *stimulul A* şi *receptorul B* prezintă un generos *spaţiu C* (Eco) sau *interval* (Derrida), texte care permit *„respirarea"* - dinamica unui proces semiozic. Ca finalitate a interpretării, vom observa că, în eseul poetic (exemplificat în acest studiu prin eseurile din volumul lui Nichita Stănescu, *Fiziologi poeziei*, 1990), rezonează fapte de cultură şi civilizaţie din diferite domenii: filosofia culturii, estetică, critică literară, lingvistică (structuralism, semantică, semiotică, textologie), antropologie, istorie, mitologie, sociologie, psihologie, logică şi fizică etc., toate fiind ştiinţe ale umanului.

1. Pledoarie *pro retorica* discursului eseistic

E cunoscut că, încă din sec. V î.Hr., retorica se definea ca *„artă creatoare de persuasiune"*[2] (Platon, *Gorgias*). Mai mult: Socrate o aprecia ca arbitru al adevărului, iar Aristotel[3] doar retoricii îi se recunoştea acţiunea de persuadare asupra subiectului dat, indiferent de natura lui, încât, împreună cu dialectica, le va numi tehnici ale argumentaţiei.[4]

[1] Conf.univ.dr., Universitatea „Petru Maior", Târgu-Mureş

BDD-A2803 © 2011 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:11:56 UTC)

Retorica păstra o formă unitară şi la Cicero, chiar dacă înclina spre elocinţă. Pe Quintilian îl absorbea ideea de „ornare", impunând *„quadripartita ratio*" („împătrita modalitate »), regulă ce prevede patru moduri fundamentale prin care e posibilă abaterea de la normele vorbirii, obţinându-se diverse tipuri de figuri retorice specifice metabolelor.

Rezerve faţă de o retorică la care s-ar apela abuziv[5], manifestaseră Socrate, filosofii post-renascentişti[6], apoi romanticii – Novalis. Conform dublei dihotomii *expresie* vs. *conţinut*, *monem* vs. *frază*, prezentate în **Rhétorique générale** (cf Grupul μ, 1970), metabolele sunt inventariate în patru clase – metaplasme, metataxe (expresie, monem), metasememe, metalogisme(conţinut, frază). După Şcoala de la Liège, acestei clasificări cvadripartite retorice i-ar corespunde o anume categorie de izotopii: ***izoplasmii, izotaxii, izosemii şi izologii*** (Grupul μ, 1990; 1997: 31). Dintre aceste clase retorice, specifice discursului eseistic sunt doar ultimele trei categorii de izotopii (mai puţin: izoplasmiile).

În *Rhétorique de la poésie* (1990; 1997) se apelează la o schemă relevantă a dinamicii izotopiilor *per* tip de discurs. Astfel, dacă izotopiile expresiei – izoplasmii, izotaxii - apar în discursul poetic ca structuri adiţionale (ritm, prozodie, calambur), în sine, fapte retorice, iar izotopiile de conţinut – izosemii, izologii – sunt cercetate la nivelul discursului ştiinţific (cf Marcus, apud Grupul μ, 1997: 31), propunem simultan acestui sinoptic: *izotaxiile, izosemiile şi izologiile* pentru discursul eseistic. Cum argumentăm? Prin ***izotaxie*** revendicăm existenţa unei izotopii de construcţie sintactică dezvăluită la nivelul compoziţiei eseului, izotopie ce urmează modelul cartezian: după criteriu şi pretext[7], se derulează aceeaşi schemă „teoretică" bazată pe silogisme, reme, activate de vreuna dintre dihotomiile *adevărat* vs *fals*, *cauză* vs *efect*, *întreg* vs *parte* etc., teoremă finalizată printr-o concluzie impusă deseori ca postulat, axiomă. ***Izosemia*** se impune ca notă specifică discursului eseistic prin uzul sinecdocei ca metaforă şi, mai ales, a metonimiei, unităţi retorice de conţinut. ***Izologia*** va fi cel mai bine reprezentată în textul eseistic ca reprezentare a parcursului diairetic de construire a izotopiilor. Tensiunea semantică a eseului este stimulată de acţiunea metalogismelor, precum: alegoria, paradoxul.

Notă**.** Prin parcursul diairetic înţelegem procesul prin care gândirea „colaborează" cu imaginaţia: raţionamentele favorizează fantezia, lumile imaginare. Procesul diairetic este specific limbajului artistic, artelor. În acest sens, am expus parcursul inferenţial care a avut ca reper fragmentul eseistic stănescian.

Prin extinderea tabelului „izotopic" propus de Solomon Marcus (1970), în care includem în sfera discursului tipul eseistic, în general, şi eseul poetic (aici, cel stănescian):

	Discurs poetic	Discurs ştiinţific	**Discurs eseistic**	**Eseu poetic[8]**
Izoplasmie	+	-	-	[+]
Izotaxie	+	-	**+**	**+**
Izosemie	-	+	**+**	**+**
Izologie	-	+	**+**	**+**

BDD-A2803 © 2011 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:11:56 UTC)

De la început, lectura tabelului „izotopic" porneşte de la întrebarea: care este argumentarea „pozitivului"[+] manifestat integral ca opţiune pentru clasificarea izotopică cvadripartită? Prezintă eseul poetic note retorice „plenare" ? Opţiunea noastră este susţinută de arhitectura discursivă a genului eseistic şi, în special, a eseului poetic stănescian.

În demonstrarea adevărului asupra saţietăţii retorice a discursului eseistic, luăm ca drept criteriu eseistic documentarea: etapa de care ţinem cont în redactarea eseului. Luând ca adjuvant structura compoziţională, demonstraţia noastră propune o *lectură lineară* a următorilor „paşi" spre construirea codului retoric specific eseului:

[a] *„[...] Nu [s.n.] există o tehnică a înregistrării ideilor în momentul lor culminant!"* (1990, *FP/Logica ideilor vagi*: 94). În pofida acestui fapt, lectura discursului eseistic este *revelaţia unei intertextualităţi*

[b] Neajunsuri: Doar prin recunoaşterea textelor -„gazdă" şi dinamica intertextului nu putem semna evidenţa adevărului că: **[c]** ... eseul este un metadiscurs[9].

[d] În acest sens, recurgem la *activitatea ariilor verbale sau a izotopiilor* prin care vom descoperi *nucleele semantice* ce impun lectura eseistică.

[e] Izotopiile generează *ideile eseistice* sub forma configurărilor izotopice.

[f] Se impune o reinterpretare, o reaşezare în drepturi prin dezvăluirea unor noi atribute, o resurecţie a ideilor (estetice) longevive ce vor să spargă limitele aşa-zisului confort oferit de „textul-gazdă" (sau text-sursă). Este aici o ieşire (din sfera cunoaşterii) a ideilor printr-o revoluţie a eseistului, spirit enciclopedic. E o epidemie de care se face culpabil autorul pentru starea maladivă acută a cititorului, stare care se cronicizează în cazul cititorului-model.

[g] *Maieutica ideilor impune o anume tipologie discursului eseistic*. De aici existenţa unui eseu filosofic, istoric, geografic, poetic, psihologic etc. natură semnată de fluenţa izotopiilor.

[h] Fiecare *discurs eseistic dezvoltă o estetică şi o etică* proprie naturii mesajului venit dinspre obiectul de studiu. Eseul vehiculează fie limbajul artei, fie limbajul ştiinţei, pledând pentru refacerea întregului, a spiritului enciclopedic ce defineşte cultura. Nu vom accepta sintagma „eseu estetic", impropriu vehiculată (Streinu, 1968: 260[10]) în prezentarea varietăţii tipologice a eseului scris de Felix Aderca (psihologic, estetic, filosofic şi critic). Acceptăm estetismul ca recurent cu *discursul metapoetic*. *Eseul e un metadiscurs,* indiferent de natura „estetismului" pe care îl respiră.

[i] Respirând aerul poeziei, statutul şi devenirile ei, *eseul stănescian este un discurs metapoetic.* Fiind un discurs metapoetic, vom prezenta idei referitoare la „fiziologia poeziei" – dezvăluiri despre estetica şi etica poeziei.

Din cercetările asupra redactării discursului eseistic, reţinem natura discursivă şi coparticiparea tehnicilor specifice genului eseistic: *narativul* epic, ordonator secvenţial şi, respectiv, *retorica mecanismului contemplativ*, notă plenară în definirea genului eseistic (cu statut estetic independent). În comprehensiunea mesajului eseistic, studiul *unităţilor retorice angajate în contemplativul eseistic* devine imperativ. Finalităţile înregistrate în urma observaţiilor critice asupra codului retorico-lingvistic, consumarea efectelor stilisticii

BDD-A2803 © 2011 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:11:56 UTC)

unităţilor retorice vor vizualiza un proces artistic complex în definirea *eseului ca metadiscurs estetic sau fenomen „pre-etic”.*

1.1. Izotopia

Ca prim obiectiv al demersului nostru ne propunem examinarea *unităţilor retorice* ce participă la sensul eseistic, indirect la stabilirea izotopiilor.

Noţiunea de **izotopie**[11], în semantica structurală, corespunde ideii de ***„totalitate de semnificaţie, postulată pentru un mesaj”*** **sau pentru întreg textul constituit dintr-un ansamblu ordonator de semnificaţii**, ce respectă o ierarhie în scopul edificării mesajului. Preluăm ideea a definirii izotopiei *„nu numai prin regulile logice de înlănţuire a secvenţelor, dar şi* ***printr-o coerenţă semantică”*** (Grup μ/Dubois & co., 1997: 26), **situaţie ilustrată prin *„omogenitatea unui nivel dat al semnificaţiilor”*** (Fagès)

Prin formula compozistică în constelaţie, rezultat al unei „inteligenţe stelare” (Borges) specifice genului discursiv, discursul eseistic oferă contextul ideal acţiunii izotopiilor, recunoscute cu facilitate prin prezenţa termenului conector (un semnificant / două semnificate).

Izotopia **se explică prin manifestarea netă a funcţiei poetice jakobsoniene, caracterizată prin *economie şi densitate de semnificaţie***. Discursul eseistic articulează poli-izotopia desfăşurată simultan, pe mai multe planuri izotope. Nu e altceva decât principiul simultaneităţii la care face apel Nichita Stănescu.

Dacă prefixoidul „izo-” semnifică lexemul „acelaşi”, supunem atenţiei cel de-al doilea compus: **„-topos”, echivalent în semantică *„câmpului semantic”*** (Trier, 1930/ apud Ionescu, 1992) **definit ca *reţea lexicală* organizată, fără suprapuneri şi carenţe, în jurul unui concept fundamental**. Se ştie că *„lexicul unei limbi este în întregime structurat prin juxtapunerea unor astfel de câmpuri şi organizarea de ansamblu ar corespunde viziunii despre lume a unei societăţi date.”*(Grupul μ, 1997: 28). Apropiindu-se de paradigma semantică, câmpul semantic astfel definit se referă doar la asocierile de limbă, ignorând actele de vorbire (ilocuţionar, locuţionar, perlocuţionar), încât conceptul de ***arie verbală*** (Guiraud, 1970) înrudit cu cel de ***izotopie,*** mai cu seamă prin contribuţia lingvisticii textualiste, se va extinde la text: este vorba despre acel concept de ***text ca macrosemn*** (Vlad, 2000) .

Literaritatea sensului textual stănescian surprinde **principiul funcţionării izotopiei la intersectarea „axelor” semantice active în „contemplarea” şi reprezentarea configurării conceptuale**; de exemplu: *timp, firesc, absurd vs mirare, adevăr vs real* etc. exemplificând prin eseul poetic stănescian, luăm arbitrar relaţia „*vid – monadă – creat”* din text-discursul stănescian al „răzgândirilor”: *„Reţeaua orizontală se întretaie cu reţeaua verticală. Reţeaua oblică se întrepătrunde cu reţeaua oblică. Stânga cu dreapta, înaintea cu înafara, susul cu josul, laptele cu măduva, totul cu totul, - până când materia devine atât de densă, încât e totuna cu vidul. Prima monadă de vid în materie i-apare a fi creatul, sau prima monadă de materie în vid, - acelaşi lucru.”* (1985, R/ *Force de frappe*: 188). Respectând linearitatea procesuală, stabilim următoarele raţionamente:

[1] „reţeaua” are ca sem [+densitate]; aglomerarea de sens duce spre ilizibil: vid;

BDD-A2803 © 2011 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:11:56 UTC)

[2] „vidul" are ca sem [- semnificaţie], de unde necesitatea umplerii cu sens: monada;
[3]„monada" are ca sem[+semn], de unde demararea procesului semiozic: „cuvânt"/„creat".
[4] Din postulatul: „*Semnul e singurul care este în afară. El este dezîmbrăţişarea cuvântului cu lucrul cuvântat",* rezultă: „creat" are ca sem [+dinamic],de unde impunerea ca nucleu în generarea unui câmp semantic: izotopia.
[5] „Izotopia" are ca sem [+referenţialitate], de unde intersectarea „reţelelor" lingvistice care conţin semnificaţia redată prin configurări conceptuale: sensul textual (metaforic).

Pierre Guiraud (1970) observa dificultatea delimitării câmpurilor stilistice, şi anume: se are în vedere valabilitatea redundanţei anumitor lexeme (cf Greimas), identificarea lor în text (prin atributele lor), inventarierea lor până la epuizarea corpusului lexematic. Se pune problema opţiunii pentru redundanţa ce constituie izotopia de bază, operaţie de altfel intuitivă. De altfel, apreciem intuiţia ca acţiune justă în selectarea izotopiilor, deoarece tot intuiţie este şi în pretextul discursului. Fără intuiţie n-ar exista artă. Intuiţia presupune ieşirea la rampă a spiritului, o avanpremieră a ideii. Conform ecuaţiei: „echilibru + instinct = *intuiţie*" (Stănescu, eseul *Curiozitate şi instinct*), intuiţia nu trebuie ignorată: *„Echilibrul dintre curiozitate şi instinct se constituie foarte rar, dar atunci când apare, el se numeşte intuiţie. Intuiţia provoacă obiecte.* ***Arta este rodul direct al intuiţiei existenţiale*** *şi în acest sens ea reprezintă progresul just şi echilibrat al umanităţii"* (1990, *FP*: 41)

Reţinem ca definiţie a *izotopiei* cea propusă de A.J. Greimas (1970; 1975 : 3), una dintre cele frecvent citate: ***„Ansamblul redundant de categorii semantice care face posibilă lectura uniformă a povestirii, aşa cum rezultă ea din lecturile parţiale ale enunţurilor după reducerea ambiguităţilor acestora, această reducere fiind ea însăşi ghidată de căutarea lecturii unice."*** A.J. Greimas îi adăugă alte două aspecte, şi anume: **(a) secvenţele sau mesajele din discurs vor fi considerate izotope, *„dacă au unul sau mai multe claseme* (semantem, clasem, virtuem) *în comun"* şi (b) *„sintagma reunind cel puţin două figuri semice poate fi considerată drept contextul minimal permiţând stabilirea unei izotopii"*** (1966a: 53,72). François Rastier susţine că, alături de izotopiile conţinutului (clasematice, semiologice, semantice), trebuie să li se acorde atenţie izotopiilor expresiei (sintactice, prozodice, fonemice). Pluralitatea numită face posibilă instituirea unei ***stilistici a izotopiilor***[12], activă în compoziţia eseistică. Pentru „non-izotop" se recomandă termenul de „alotop".

În litera eseului stănescian, izotopia poate fi marcată de timp, în sensul că un semnificant-centru al ariei verbale sau al poli-izotopiei poate avea multiple semnificaţii în conformitate nu doar cu spiritul epocii culturale, ci şi cu *„vremea călătoriilor"*.

(Poli-)Izotopia sau aria verbală eseistică e totuna cu cronotopul discursului ca mostră de cultură (ale unui timp, într-un anume loc, pledând pentru un univers categorial, odată ce metafora şi metonimia spaţial prezente în discursul poetic exprimă durate temporale): *„*[...]*monada răsucită, pretextul lui [a timpului] - monada putând avea orice dimensiune, în funcţie de torsiunea timpului."* (1985, R/ *Force de frappe*: 188)

BDD-A2803 © 2011 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:11:56 UTC)

1.2. Condiţii de organizare a izotopiei în discursul eseistic

Izotopia permite lectura *polisemantismului textual* (prin medierea alotopiei şi a poli-izotopiei), operaţie numită în practica semantică *modelaj,* ce propune *(de)construirea obiectului estetic.* În sprijinul acestei acţiuni, avem în vedere distincţia dintre *sens*[13], dobândit din expresia termenului lingvistic, şi *cunoaştere*, proces prin care achiziţionăm date, informaţii, semnificaţii ale sensului textual, astfel încât izotopia sintagmei minimale să fie rezultatul coerenţei date de o cunoaştere, o memorie colectivă sau individuală. Mecanismul izotopiei verifică un inventar de seme sau universalii semantice, înscrise de obicei ca dihotomii, cum ar fi: /lichiditate/ vs /soliditate/ vs /lichefiere/; /animat/ vs /inanimat/; /uman/ vs /vegetal/ vs /mineral/; /temporal/ vs /atemporal/ etc. Receptăm *existenţa metalingvistică* a semelor doar în conjunctura în care acestea sunt date acumulate dintr-o experienţă anterioară, rămase în memorie ca fapt, eveniment, adevăr. În acest sens, pledăm pentru *natura metalingvistică a discursului eseistic.*

În *Rhétorique de la poésie*, se evidenţiază că: *„*[**Izotopiile**] *nu sunt lucruri, [ci sunt]* ***proprietăţile anumitor mesaje enunţate într-o anumită situaţie culturală*** *[..]* ***Izotopia*** *nu este un „deja-existent", ci este construită*[...] *conform unor modalităţi proprii, de un discurs particular."* (Grupul μ, 1997 : 34)

Cunoaşterea nu se reduce la izotopie: aceasta se asimilează de text, acţiune ce constă într-o iteraţie de seme, deci claseme omogene de sub-ansambluri. Redundanţa selecţionează datele vehiculate potenţial de elementele discursului: *„*[...]***matricea semantică*** *a unui termen acţionează ca un filtru pentru a orienta lectura termenului învecinat."* (Greimas, apud Grupul μ, 1997: 35) Se are în vedere nu doar semnificaţiile enunţului perceput, ci şi actul enunţării. Redundanţa constituie prima condiţie a izotopiei. Prin redundanţă se înţelege numărul minimal de semne necesare pentru transmiterea unei informaţii.

După înţelegerea relaţiei dintre izotopie şi redundanţă, următorul aspect de interes în lectura discursului eseistic este identificarea acestor mecanisme de natură semantică[14] – *izotopiile*, respectiv a celor de natură logică[15] - *redundanţa*, ce acţionează la nivelul textului.

În *Rhétorique de la poésie* se iau în calcul doi parametri (cf von Dijk, 1972b: 202): unul *cantitativ*, dat de proporţia dintre numărul semelor redundante în lexemele ce se impun într-un context şi lexemele distincte incluzând seme recurente; altul, referitor la distribuţia ordonată, raţională a semelor pe axa sintagmatică, referindu-ne la *natura relaţiilor sintactice* a lexemelor ce includ izotopiile şi poziţia acestor lexeme în discurs (poziţie iniţială, distanţa etc.). Se conturează astfel definiţia care împacă izosemia cu izologia (semantica cu logica), prin care se impun două condiţii în fiinţarea enunţului izotop, şi anume: *„[Izotopia] este proprietatea ansamblurilor limitate de unităţi de semnificaţie comportând* ***o recurenţă*** *identificabilă de seme identice şi* ***o absenţă*** *de seme exclusive în poziţie sintactică de determinare."* (Grupul μ, 1997 :37)

Astfel: *redundanţa*(prima condiţie) operează în paradigmatic, optând pentru anume forme „codificate" morfematic, odată ce trebuie să ţinem cont de „limita inferioară" a izotopiei, în sensul combinării selective dintre *radical* (*semem* ce indică distribuţia sintactică)

BDD-A2803 © 2011 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:11:56 UTC)

şi gramatem (flectiv), la nivelul lexemelor flexibile, pe când „non-impertinenţa" (condiţia secundă) acţionează în plan sintagmatic (sintagmă, enunţ) în sensul punerii de acord între lexem (selectat din paradigma clasei lexico-gramaticale) şi relatem (jonctive, conectori) în instituirea sintagmei sau a enunţului (de aici, importanţa relaţiilor sintactice, a funcţiei sintactice raportate la stilistică, a conversiunii etc.). Prin urmare, izotopia reclamă competenţa lingvistică tradusă prin reguli de combinare, şi anume: ***coerenţa, referenţialitatea, coeziunea***[16]. Conform acestor reguli, izotopia orientează perceperea mesajului unui discurs ca ansamblu ierarhic de semnificaţii. Altfel spus: izotopia „vizualizează" arhitectura discursului ca mesaj, cunoaştere. Tot în *Rhétorique de la poésie* (1997: 39-40) se pledează pentru definiţia *sintagmatică* şi nu definiţia sintactică, fiind stabilite adevărurile: *(1) izotopia este o proprietate a înlănţuirii discursive; (2) izotopia nu fiinţează neapărat prin prezenţa învecinată a lexemelor*[17]*; (3) izotopia este o relaţie simetrică între unităţi manifestate, desfăşurată simultan pe mai multe planuri*. Subliniem că izotopiile sunt manifestări clasematice (clase lexico-gramaticale). Iar coeziunea întâlnită la nivelul unei izotopii depinde de variabile sintactice (relateme sau conectori, modalizatori, deictice). Ca modalităţi de construcţie a reţelelor izotopice distingem cel puţin două niveluri: *juxtapunerea*, care vizează recurenţa semelor identice(1) şi *compunerea,* referitoare la expresia simultaneităţii (3).

2. Poli-izotopii. Pentru o lectură plurală a discursului eseistic

În retorismul textual, stabilim drept criteriu: ***poli–izotopia***. Ne interesează analiza categoriilor de izotopii specifice discursului eseistic: izotopiile de gândire şi cele de limbaj. Din analiza textologică întreprinsă, vom relua informaţiile necesare pentru conceptele *reţea lingvistică* şi *configuraţie conceptuală*. Propunem astfel un studiu asupra fenomenului de ***proces***[18] ***izotopic*** semnificant la nivelul metabolelor[19] (metasememe metalogisme, metataxe). Nefiind un discurs propriu-zis poetic, ci o variantă metapoetică, prezenţa metaplasmelor este neglijabilă.

În selecţia *câmpului izotop*, unele unităţi reperate pot să nu se insereze în izotopie, optând pentru *heterotopie* (J.M. Adam, apud Vlad, 2000: 133) sau alotopie (Grupul μ, 1997), fapt ce declanşează decodajul tropului indus de izotopia recunoscută: e vorba de o *variaţie izotopică*. Tipurile reevaluative propuse lecturii sunt: *reevaluare* ***proversivă***[20]*, reevalaure retrospectivă*[21] şi / sau *izotopie de conotaţie*[22] (apud Grupul μ,1997:47-48).

În interiorul text-discursului eseistic poetic, distingem două părţi care comportă variaţii izotopice: [a] izotopia „primă", fundamentală în lectura discursului, comportând seme redundante şi [b] izotopia care variază în raport cu „prima". E ca şi cum am avea *epifania* şi *cripticul*, cel care depinde de lectura primelor izotopii. În ambele cazuri avem în vedere organizarea sintagmică a izotopiilor. Acestor principii, li se adăugă şi indicatorii semiologici externi aflaţi în inferenţe, precum şi convenţiile de gen (literar: liric, eseistic etc.), stil (funcţional), ce determină universuri logice specifice.

În concluzie, ***alotopia generează poli-izotopia***. Fiecare text-discurs este organizat pe unităţi de lectură disociate prin acest fenomen de *alotopie* sau *ruptură izotopică*,

BDD-A2803 © 2011 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:11:56 UTC)

care va orienta lectura în funcţie de configurarea conceptuală conţinută, exprimată, expusă în actul lecturii prin sensul textual. Astfel, pe măsură ce înaintează, lectura eseistică induce câmpuri izotope, declanşate frecvent de lexeme ortosememice (non-ambigue) şi lexeme precise, bogate în semantism. Lectura *performantă* (în sensul în care aceasta există) înlătură ambiguităţile lectoriale, formulându-şi ipoteze în funcţie de izotopiile care impun de fapt natura text-discursului parcurs.

În cazul eseului stănescian (şi nu numai), remarcăm gruparea izotopiilor, reali indici în lectură, chiar la început la nivelul criteriului şi al pretextelor, reactivând deseori şi izotopiile textelor-„gazdă", conotaţii majore în receptarea sensului eseistic. Ne confruntăm aşadar cu unităţi de referinţă plurală, ceea ce ne avertizează în selecţia pe parcursul celorlalte piese din *puzzle*-ul eseistic: avertismentele sunt formulate la nivelul epilogului! Structura discursivă a eseului e un adjuvant în lectură. Variaţiile izotope ne permit să analizăm reţeaua figurală şi configurarea tropică a text-discursului de referinţă. Unităţile „figurale" sau retorice sunt definite ca:„[...] *ansambluri conectoare, de extensie variabilă,* ***susceptibile de a fi citite pe mai multe izotopii în acelaşi timp****,*[s.n.] *în interiorul aceluiaşi enunţ şi prin orice fel de procedeu."*[23] (Grupul μ, 1997: 52) Într-un discurs: „[…] *prezenţa unei iteraţii de unităţi conectoare precipită percepţia retorică a celorlalte unităţi ale textului"* (Grupul μ, 1997: 53).

Tropul se comportă ca un nucleu al izotopiei echivalente cu configurarea reprezentaţională a text-discursului de analizat. Şi, în special în analiza discursul eseistic, produs al unei „inteligenţe stelare", tropul „se încetăţeneşte" la nivelul unei anume izotopii pe parcursul lecturii tocmai pentru a servi discursivitatea instanţei enunţiative: autorul empiric, interpretant autorizat în subiectele eseistice abordate.

În solitudinea discursului susţinut în baza unităţilor retorice (în cazul eseului poetic, este firesc să se apeleze „în forţă" la retorism; important este ca cititorul sa distingă izotopiile lectoriale), aparent, instanţa enunţiativă propune *o lectură lineară*, pentru a-şi iniţia, a-şi pregăti discipolul, „în-sinele", cititorul-implicat în receptarea sensului textual. Demersul auctorial linear este motivat şi de compoziţia discursivă a eseului. Lecturii lineare i se dă conotaţia de „văl al Maiei", căci instanţa enunţiativă îşi pregăteşte discipolul să locuiască discursul metapoetic. Reflectând asupra poeziei impersonale, Nichita Stănescu scria: „[…] *acest tip de oralitate, impusă prin intermediul actorului, ar putea fi eludată prin includerea ei în tensiunea poemului. Cel care citeşte l retrăieşte în mintea sa*[...]. ***Actorul una cu cititorul sunt partea cea mai importantă a poemului****,*[s.n.] *iar, în spatele poemului, autorul se estompează* [...] *Funcţia unei astfel de poezii este de a înlocui natura cu natura organismului poetic*." (1985, *Antimetafizica*: 296)

Lectura nu este decât un ritual al iubirii de poezie. În realitate, cititorul este somat asupra unui act sisific, lectura tabulară nefiind altceva decât rezultatul lecturii lineare asociat unei relecturi. În lectura tabulară[24] aplicată eseului stănescian, nu am ţinut cont de ordinea reperajului izotopic, ci de semnificanţa sensului textual-metaforic (activat prin relectură). Proiecţia sensului eseistic, în principiu programată de lectura tabulară, va fi „revizuită", acolo unde e cazul, şi prin hermeneutică, metodă esenţială în analiza

BDD-A2803 © 2011 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:11:56 UTC)

textologică (unul dintre argumente constă în dimensiunea hermeneutică a *sensului estetic*, motivat, în textul poetic şi eseistic stănescian, prin *sensul hiperdens*[25] ca sumă de acte verbale de cultură – (metafore: „force de frappe"; „ierbivor interior ierbii") .

Prin urmare, unităţile textului pot genera izotopii angajate în constituirea nivelurilor de lectură izotopă completă, urmată de relectura produsă de alotopia din finalul mesajului, direcţii date de funcţia estetică a discursului eseistic de referinţă. În cazul nostru, izotopiile generate de lexeme izolate sau sintagme cu sau fără activitate retorică sunt interpretate din punctul de vedere al esteticii poeziei. De unde, şi construcţia semică proprie poeziei are ca finalitate discursul metapoetic: *„Textul este propriul său cod."* (Levin) Text-discursul eseistic stănescian este produs pe baza unei polisemii retorice, situaţie care confirmă definirea limbajului (meta)poetic caracterizat prin tendinţa polisemantică spre o infinitate de semnificaţii şi o ambiguitate a sensului poetic.

Din studiile şi articolele *Şcolii formale ruse* (1983, cf *Ce este literatura?*), am selectat procedee, precum: ***insolitarea, ambiguitatea, intertextualitatea***, ca mecanisme ale generării procesului izotopic, simultan dinamice la nivelul configurării tropice, cu rol în producerea de sens în discursul metapoetic stănescian. Optând pentru aceste procedee, nu trebuie să ignorăm ***deviaţia*** şi ***comprimarea*** sensului, mecanisme specifice limbajului secund (poetic).

2.1. Insolitarea

Termenul **insolitare** apare la poeticianul rus V. Slovski (1917, *Arta ca procedeu*) care desemna modalitatea de a vedea lucrurile dincolo de contextul lor firesc: astfel, transferul unui obiect din sfera de percepţie comună în alt context este însoţit de o percepţie inedită. Aceiaşi insolitare, I. Tînianov o va numi funcţie de semnificare a unui procedeu, iar M. Bahtin, „funcţie a izolării". Insolitarea constă în procedeul care izolează cuvântul expresia, construcţia ce va funcţiona ca izotopie la nivelul text-discursului. Cert este că insolitarea antrenează *viziunea autorului* (ipostază inedită a obiectului) şi *practica textuală*, în sensul folosirii în text-discurs ca izolare „semantică" ce instaurează izotopia. Critica adaugă şi „instabilitatea" receptării la nivelul aceluiaşi cititor.

Trebuie reţinut că insolitarea este funcţie de semnificare doar în realitatea textului şi a limbajului secund, *recte* limbajul poetic, statuat pe baza izolării şi a devierii, ca în cazul sinecdocei, a metaforei şi a metonimiei. Aşadar, insolitarea se defineşte ca o condiţie a poeticităţii, fiind prezentă în toate artele, apropiindu-se de *ambiguitatea* empsoniană.

2.2. Ambiguitatea

Ambiguitatea referenţială[26] este teoretizată de William Empson(1981) care inventariază „şapte tipuri", surprinse în continuare.

A1: Un prim aspect al ambiguităţii este ***plurisemantismul*****:** „[...] *un cuvânt sau o structură gramaticală acţionează în mai multe direcţii deodată"*(Empson, 1981: 33). Astfel discursul este supus unei interpretări hermeneutice pentru a recepta adevărata *atmosferă*, căci emoţia estetică sau *feelingul* e autentica stare poetică! Un exemplu pertinent este ***metafora*** ce

BDD-A2803 © 2011 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:11:56 UTC)

sintetizează unităţi de observaţie, informaţii într-o singură imagine. Altfel spus: „[...] *expresia unei idei complexe*[...] *prin perceperea neaşteptată a unei relaţii obiective."* (Empson, 1981: 34) Alte exemple de plurisemantism se referă la *subtilităţile verbale* - ton social, amiabil, ce empatizează cu alocutorul, detaliul ***metonimic*** (sugestie a întregului prin parte) suspectat ca mod de generare simultană a raţionamentelor eseistice care solicită cititorul în relaţionarea dintre ele spre a recepta semnificanţa; *cuvinte şi construcţii argotice* ce propun un ton familiar, caracterul difuz ca alternativă a ambiguităţii, *ironia* ce dă sens latent receptării discursive. Plurisemantismul devine răsfăţ al ambiguizării textuale redat printr-o „orchestraţie" eseistică: variaţiuni[27] pe aceeaşi temă.

A2: ***Semnificaţiile alternative*** sau ***plurisignation*** pot institui scări sau dimensiuni posibile în care pot fi încadrate ambiguităţile, şi anume prin: (a) gradul de dezordine logică sau gramaticală, (b) gradul în care perceperea ambiguităţii trebuie să fie conştientă şi, respectiv, (c) gradul de complexitate psihologică.

Acest tip de ambiguitate, în cuvânt sau sintaxă, se produce atunci când două sau mai multe semnificaţii se rezolvă la nivelul uneia singure(cf Empson, 93), pledându-se pentru raportul logic - psihologic, diferenţă exprimată retoric prin *enumerări, paralelism sintactic, cuvinte-simbol, zeugma, calamburul, labilitate gramaticală* (omofone, omonime, semne de punctuaţie, pronume relative, subordonate, rolul conectivelor etc.).

A3: Ambiguitatea în ***simultaneitatea semnificaţiilor*** sau ***polisemie*** este posibilă la confluenţa a doi idei, majore pentru context, redate simultan printr-un singur cuvânt. Este situaţia ***alegoriei*****,** figură retorică specifică eseului, pe care o vom cerceta ca metalogism.

A4: ***Confuzia*** creată de combinarea semnificaţiilor neconcordante**:** dacă două sau mai multe semnificaţii ale unei afirmaţii nu concordă între ele, ci se combină pentru a clarifica o stare de spirit mai complicată a autorului. Acest tip de ambiguitate este redat prin *ironie, antiteză, şaradă,* ***metaforă, paradox****.*

A5: ***Concettism-***ul, ca formă a ambiguizării textuale, se manifestă când autorul îşi descoperă ideea în actul scrierii sau când nu reuşeşte să o reţină (pe acest parcurs). Concettism-ul este imaginea senzorială care nu poate fi legată de nici un sens propriu (concetto metafizic).

A6: *Tautologia şi irelevanţa* se materializează prin afirmaţii care nu spun nimic pentru că se petrece o contradicţie sau o afirmaţie lipsită de însemnătate, încât cititorul îşi inventează propriile sale afirmaţii care se contrazic, intră în conflict cu cele auctoriale.

A7: *Ambiguitatea valorilor prin* ***contradicţie*** este cel de-al şaptelea tip descris de Empson şi explicat prin contrariile definite de context, folosite pentru a rezolva sau atenua un conflict. Subliniem că insolitarea şi ambiguitatea facilitează mecanismul intertextualităţii, absolut necesară analizei textuale.

2.3. Intertextualitatea[28]

Conceptul de „intertextualitate" a fost impus de Julia Kristeva, preluat de la M. Bahtin, care, plecând de la studiul asupra dialogismului în romanele dostoievskiene, va

BDD-A2803 © 2011 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:11:56 UTC)

defini „relaţia fiecărui enunţ cu alte enunţuri", propunând-o ca fundamentală în definirea discursului şi integrând-o în teoria enunţării. Kristeva va limita fenomenul doar la nivelul discursului literar şi va îi da şi numele de intertextualitate, definită ca procedeu de „absorbţie şi transformare a altui text".

Fiind un dialog de texte, o reflexie la alte texte, discursul eseistic se pretează cel mai bine la intertext. Orice idee eseistică dezvoltată printr-un text se raportează secvenţial la alte texte provenind din alt corpus, încât orice secvenţă eseistică e dublu orientată: către actul reminescent al textului-gazdă, respectiv către actul de somaţie dinspre secvenţa eseistică, un spaţiu textual poliizotop, numit **spaţiu intertextual**. Discursul eseistic este o scriitură de grad patru.

În baza aceleiaşi prezenţe intertextuale, Tzvetan Todorov susţinea că: „[...] *este o iluzie să crezi că opera are o existenţă interdependentă. Ea apare într-un univers literar populat de operele deja existente, în care se integrează.* ***Fiecare operă de artă intră în relaţii complexe cu operele trecutului.*** [s.n.] (Todorov, 1966 : 8/126) I.N. Tînianov aprecia intertextualitatea ca o condiţie literară a unui text: capacitatea de a relaţiona cu alte opere („o corelaţie fie cu seria literară, fie cu seria extraliterară").

Julia Kristeva va extinde noţiunea de „text", „seria extraliterară" la care se referea şi Tînianov, la sisteme simbolice neverbale („text" va fi definit prin saussurianul „sistem de semne"), motivând acţiunea intertextualităţii prin fenomenul *transpunerii* unui semn sau sistem de semne în altul, în sensul trecerii de la un sistem semnificant la altul care necesită o nouă articulare tetică (poziţie enunţiativă şi denotativă): *„Metoda transformaţională ne obligă deci să situăm structura literară în ansamblul social considerat ca un ansamblu textual. Vom numi intertextualitate această interacţiune textuală care se produce în interiorul unui singur text. Pentru subiectul cunoscător,* ***intertextualitatea*** *este o noţiune care va indica modul în care un* ***text citeşte istoria şi se inserează în ea****."* [s.n.] (Kristeva, 1980: 266)

Conceptul de intertextualitate are însemnătate şi în abordarea comparativistă a literaturii(cf Barthes, Zumthor, Genette, Riffaterre) vizând influenţele, intercondiţionarea dinamică dintre opere.

Principala problemă a definirii intertextualităţii este raportată la „frontierele" textului, aspect ce inventariază opiniile în trei accepţii:

- intertextualitatea internă: în interiorul textului literar, între elementele structurii sale;
- intertextualitatea propriu-zisă: curentă, de relaţionare a diferitelor texte literare;
- intertextualitatea externă[29]: generoasă, prin care intertextualitatea iese în afara literaturii, legând textul literar de „textul infinit sau textul lumii".

În acest sens, R. Barthes scrie despre imposibilitatea de a trăi în afara textului infinit: *„Cartea face sensul, sensul face viaţa!"*(Barthes, 1994: 57-58). Intertextualitatea s-ar realiza pe calea unei diseminări, mod specific: o „hifologie"[30] ce constă în fragmentarea textului-„gazdă" şi diseminarea trăsăturilor după noi „formule". La fel de sugestivă este imaginea intertextului, preluând expresia lui Ph. Sollers: „traversarea scriiturii". Pentru Paul Zumthor, prin intertextualitate, textele literare îşi numesc existenţa: *„Fiecare text este* ***intertext,*** *zonă de unire unde se întretaie două serii textuale:* [numite][...] *menţiunea şi dicţiunea.*

BDD-A2803 © 2011 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:11:56 UTC)

***Menţiunea**: vecinătatea largă pe care o formează situaţia de enunţare şi tot ceea ce, în ordinea social-istorică, o determină. **Dicţiunea**: vecinătatea restrânsă a frazelor care preced şi urmează enunţul."* (Zumthor, 1976: 317-337)

Gérard Genette subsumează conceptul în discuţie transtextualităţii, relaţie a coprezenţei între două sau mai multe texte, mecanism abordat de noi în dihotomia literaritate vs non-literaritate, la analiza conversaţională. La Michael Riffaterre (1983), interesează realizarea sensului, deci lectura. *„Textul literar este o reţea unde se întrepătrund texte anterioare.*[Mai mult: este un] *mecanism, propriu al lecturii literare(plurale)care conduce la semnificanţă (şi nu doar al sensul lecturii lineare, neliterare)*[…]*"* (Riffaterre, 1983: 234).

După Riffaterre, intertextualitatea este aceeaşi cu literaritatea, după Dominique Maingueneau fiind o convenţie în definirea literaturii (aspect descris la analiza conversaţională). Referitor la lectura plurală şi reperarea intertextului implicit, s-au vehiculat teorii diferite. Astfel, Barthes acordă libertate subiectivităţii cititorului, pledând pentru generozitatea câmpului intertextual şi al interpretărilor, al lecturilor posibile; Riffaterre apreciază textul („ansamblu structurat" aflat sub veghea auctorială) ca obiectul unei lecturi ordonate, „disciplinate", iar intertextul[31] implicit ca obiect al cititorului. Intertextul riffaterrian apare ca transformare de semne lingvistice în semne literare, deci ca practică literară propriu-zisă: specificul textului literar constă în „perceperea lui ca summum al jocurilor de limbaj"(Riffaterre, 1983: 60)

O aceeaşi perspectivă o oferă şi interpretările lui Jonathan Culler, la care ***intertextualitatea*** funcţionează ca teorie a condiţiilor de semnificare, prin ***interferenţa codurilor*****,** principiu adoptat şi în cercetarea noastră asupra eseului stănescian[32].

Figurile retorice proprii intertextualităţii sunt: paronomaza, elipsa, amplificarea, hiperbola, antifraza, **metonimia**, parafraza. Cu excepţia metonimiei(metasemem), celelalte fac parte din clasa figurilor de gândire(metalogisme), fiind în primul rând principiu, mecanism funcţional la nivelul semnificanţei. Definind „transtextualitatea" sau „transcendenţa textuală a textului" (antonim pentru „imanenţă"), G. Genette elaborează un tablou al formelor intertextuale[33]:

(1) *intertextualitatea*: *citatul* (formă explicită, literală); *plagiatul* (formă mai puţin explicită, dar literală); *aluzia* (şi mai puţin explicită, şi mai puţin literală);

(2) *paratextualitatea* (relaţia dintre textul propriu-zis şi paratextul său): titlu, subtitlu, prefeţe, postfeţe, note marginale, *motto*-uri, ilustraţii;

(3) *metatextualitatea*[34] (relaţia de „interpretare", „comentariu" care leagă un text de altul, fără a fi citat sau numit);

(4) *hipertextualitatea*[35] (relaţia de derivare prin transformare sau imitaţie care uneşte un text B – hipertext - de un text anterior A - hipotext): *imitaţia, pastişa, parodia;*

(5) *arhitextualitatea* (relaţia de apartenenţă a textului la un gen, cea mai abstractă dintre relaţiile transtextuale; e semnalată printr-o menţiune paratextuală: *poezii, eseuri, teatru* etc.)

Tipologia stabilită de Genette a avut ca reper doar relaţiile dintre texte. Mai poate fi valid şi criteriul referitor la relaţiile textelor cu realitatea „extratextuală", cu câmpul social,

BDD-A2803 © 2011 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:11:56 UTC)

cultural căruia îi aparţine textul, ce constituie pretextul celui de-al şaselea tip de intertextualitate:

(6) *contextualitatea*, propus de Paul Cornea, din perspectiva teoriei lui Kristeva, Barthes ş.a.

Formele de intertextualitate sunt abundă text-discursul eseistic ca tropi (mai ales figuri de conţinut, precum paradoxul şi metonimia) care generează poliizotopii. La tabelul formelor de intertextualitate vom apela frecvent în analiza textologică asupra discursului eseistic stănescian.

Concluzii

Reţinem că, la nivelul discursului eseistic, izotopia organizează „materia" eseistică în concepte estetice operante ca referinţă textuală; în cazul de faţă (eseul poetic stănescian), conceptele subscriu la o estetică a poeziei. În analiza textologică a textelor stănesciene din volumul *Fiziologia poeziei* (1990), eseul poetic este un discurs ficţional receptat ca un proces constructiv de reconfigurare a proceselor cognitive ale locutorului sau instanţei eseistice şi ale celor inferenţiale ale alocutorului, în persoana cititorului.

Eseul stănescian propune semantica unor izotopii „interpretate" prin medierea lingvisticii textuale. D*iscursul metapoetic* vine în întâmpinarea unei estetici a poeziei[36]. În acest sens, criteriul şi pretextele impun izotopiile conform cărora se structurează materia eseistică, dar şi o estetică a poeziei, iar epilogul este liantul eseistic: relansare noetică.

Izotopiile generate de metafore, metonimii şi paradoxuri (de)scriu paradigma alegorică a traseului existenţial al conştiinţei artistice, proiecţie noologică a configurării eului stănescian[37]. Eseul va fi întotdeauna relevant pentru topofilia culturii.

Bibliografie :

Barthes, Roland, 1973; 1994, *Plăcerea textului*, trad. de Marian Papahagi, pref. de Ion Pop, Ed. Echinox

Bahtin, M., 1975; 1982, *Probleme de literatură şi estetică*, traducere de Nicolae Iliescu, Ed. Univers

Chiorean, Luminiţa, 2006, *Arhitectura eseului poetic stănescian*, Ed. Universităţii „Petru Maior"

Chiorean, Luminiţa, 2007, *Eseul stănescian. Configurare poetică*, Ed. Universităţii „Petru Maior"

Dijk, Teun A. von, 1972, *Some Aspects of Text Grammars*, A Study in Theoretical Linguistics and Poetics, The Hague

Eco Eco, Umberto, 1990; 1996, *Limitele interpretării*, trad. de Ştefania Mincu şi Daniela Bucşă, Pontica Empson, William, 1973; 1981, *Şapte tipuri de ambiguitate*, traducere şi prefaţă de Iuliana Verzea, Ed. Univers

Genette, Gérard, 1972; 1978, *Figuri,* Selecţie, trad. şi pref. de Angela Ion, Irina Mavrodin, Ed. Univers

BDD-A2803 © 2011 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:11:56 UTC)

Greimas, Algirdas Julien, 1966, *Sémantique structurale. Recherche de méthode,* Librairie Larousse, Paris
Greimas, Algirdas Julien, 1970; 1975, *Despre sens. Eseuri semiotice*, trad. şi pref. de Maria Carpov, Ed.Univers
Grupul μ [Jaques Dubois, Francis Edeline, JeanMarie Klinkenberg, Philippe Minguet], 1970, *Rhétorique générale*, Paris, Larousse, [*Retorica generală,* versiunea în limba română, Ed. Univers, 1974]
Grupul μ, 1990; 1997, *Retorica poeziei*, traducere de Marina Mureşanu Ionescu, Ed. Univers
Guiraud, Pierre, 1970, *La grammaire*, Paris
Ionescu, Emil, 1992, Manual de lingvistică generală, Ed. All
Maingueneau, Dominique, 1976, *Initiation aux méthodes d'analyse du discours*, Ed. Hachette, Paris
Maingueneau, Dominique, 1987, *Nouvelles tendances en analyse du discours*, Ed. Hachette, Paris
Marcus, Solomon, 1970 , *Poetica matematică*, Ed. Academiei
Riffaterre, Michael, 1983, *Sémiotique de la poésie*, Ed. Seuil, Paris
Vlad, Carmen, 2000, *Textul aisberg*, Ed. Casa Cărţii de Ştiinţă
Zumthor, Paul, 1976, „Le carrefour des rhétoriqueurs: intertextualité et rhétorique", în revista *Poétique*, XXVII**,** pp. 317-337.
*** 1972, *Poetică şi stilistică. Orientări moderne* [PS.OM], Prolegomene şi Antologie de Mihail Nasta şi Sorin Alexandrescu, Ed. Univers
*** 1980, *Pentru o teorie a textului*. Eseuri lingvistice: R.Barthes [*Essais critiques*, 1964; *Critique et vérité*, 1996]; J.Derrida [*De la grammatologie*, 1967]; J.Kristeva [*Sémeiotikè,* 1968]; J. Ricardou [*Pour une théorie du nouveau roman*, 1971]; Ph. Sollers [Logiques, 1968]; Tz. Todorov [*Poétique de la prose*, 1971]. Alte texte traduse din J.L.Baudry, J.J. Goux, J.L. Houdebine, J.Kristeva, M. Pleynet, J. Risset, Ph. Sollers [*Théorie d'ensemble*, 1968]. Introducere, antologie şi traducere de Adriana Babeţi şi Delia Ţepetean-Vasiliu, Univers, Bucureşti
*** 1983, *Ce este literatura? – Şcoala formală rusă* [SFR]. Antologie şi prefaţă de Mihai Pop, Ed. Univers
*** 1985, *Semnificaţie şi comunicare în lumea contemporană* [SCLC]. Prezentare, antologare şi îngrijire de Solomon Marcus, Ed. Politică
*** 1993, *Travaux du centre de recherches sémiologiques „Charles Sanders Peirce"*[TCRS]. *Apports récents et perspectives en épistémologie, sémiologie, logique. Actes de Colloque*, Neuchâtel 16-17 avril 1993, Université de Neuchâtel, éditeur Denis Mieville

Surse :

Stănescu, Nichita, 1990, *Fiziologia poeziei* [FP], ediţie de Al Condeescu, Ed. Cartea Românească
Stănescu, Nichita, 1985, *Antimetafizica,* Ed. Cartea Românească

BDD-A2803 © 2011 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:11:56 UTC)

Stănescu, Nichita, 1985, „Răzgândiri. Eseuri inedite scrise în ultimele 12 zile, între 28 noiembrie - 9 decembrie 1983" [R], publicate în revista *Secolul XX*, nr. 289-290-291

Note:

[1] De exemplu, fabula lui La Fontaine „La cigale et le fourmi" generează în literatura română şi spaniolă (cu siguranţă, şi în alte literaturi) o varietate de texte, de la virtual, epic – basm, baladă, dramatic până la parodie, parabolă.

[2] Patria de origine a retoricii era considerată Sicilia.
Etimon: „retor" = "oratorul care întrunea înţelepciunea cu elocvenţa".

[3] Aristotel, 1998, *Poetica*, Studiu introductiv, traducere şi comentarii de D.M. Pippidi, Ed. a III- a îngrijită de Stella Petecel, Ed. IRI, Bucureşti

[4] Diferenţa între cele două tehnici constă în acţiune: [1]dialectica foloseşte silogisme propriu-zise; [2]retorica recurge la entimeme, adică la nişte silogisme întemeiate pe verosimil şi probabil, cărora le lipseşte câteodată fie o premisă, fie concluzia.

[5] Artă ce induce în eroare publicul prin vorbe ... meşteşugite!

[6] Iubitori ai adevărului, ei au căutat să denunţe primejdiile retoricii cu tendinţe estetice.

[7] Momentele subiectului eseistic: criteriu, pretext, demonstraţie eseistică, concluzie, epilog (cf L. Chiorean, *Arhitectura eseului poetic stănescian*, Ed. UPM, 2006, pp. 164-182)

[8] Nichita Stănescu, *Fiziologia poeziei*, 1990, CR

[9] L. Chiorean, *Arhitectura eseului poetic stănescian*, Ed. UPM, 2006, pp. 40-68

[10] Vladimir Streinu, *Pagini de critică literară*, 2vol, ed. pentru literatură, Bucureşti, 1968

[11] În fizică, termenul *„izotop"* numeşte elementele cu acelaşi număr atomic(au acelaşi loc în tabelul lui Mendeleev), dar cu numere de masă diferit. În semantică, noţiunea a fost introdusă de A.J. Greimas (1966).

[12] Instituindu-se ca ştiinţă, se cer explicaţi termenii de uz stilistic (retoric): *fascicul, redundanţă, iteraţie, categorie semantică, lectură uniformă, unică, parţială, ambiguitate neutralizată* etc.

[13] Nu sens textual, ci sensul termenului lingvistic, denotaţie.

[14] Enunţ alotop: ziua este noapte! Condiţia de juxtapunere e o regulă pur semantică.

[15] Enunţ izotop: ziua este altceva decât noaptea! Izosemie + izologie.

[16] Cf Luminiţa Chiorean, „Discurs eseistic. Coerenţă, referenţialitate, coeziune", în vol. conferinţei „Integrare europeană. Între tradiţie şi modernitate, Ediţia a 2-a, Tg Mureş, 2007

[17] Notă. Adevărul acesta sau condiţia manifestării izotopiei este de natură sintactică: afixele(lexemele) sunt indicatori de distribuţie sintactică. Spre exemplu: sememele/ calitate/ „esenţial"/ prin intervenţia morfemului lexical (sufixul) „- mente" acceptă distribuţia sintactică/ abstract/ circumstanţă/ la nivelul derivatului: „esenţialmente".

[18] „Procesul" este luat cu sensul de „acţiune".

[19] Metabole = cuvinte deviate de la semnificanţa originară. Am avut în vedere metasememe: sinecdoca, oximoronul, metafora, metonimia; metalogisme: alegoria, paradoxul; metataxe: paralelismul sintactic, ingambamentul.

[20] Proces în conformitate cu mecanismul de lectură dinamică: „din aproape în aproape".

[21] *„Corecţia câmpului constituit prin diseminarea în acest câmp a semelor elementului nou"* (Grupul μ, 1997:47)

[22] *„*[...] *recunoaşterea lipsei de pertinenţă, antrenând constituirea unui câmp nou."*(Grupul μ, 1997: 48)

[23] Unităţile „figurale" sau retorice, numite de Fr. Rastier „izotopii verticale sau metaforice"[apud Grupul μ, 1997: 52]

[24] *„Numim lectură tabulară rezultatul diferitelor lecturi ale unităţilor unui text.[...]Izotopiile sunt de la început reperate şi toate rezultatele reevaluărilor, retrospective, cât şi proversive,, sunt raportate la ele."* (Grupul μ, 1997: 53-54)

[25] Imaginar hipertextual aluziv la corporalitatea cuvântului, situaţie prezentată în codul lingvistic; „sfera hiperdensă" (cf L. Chiorean, *Eseul stănescian. Configurare poetică*, Ed. UPM, 2007, pp. 40-42; pp. 111-114)

[26] În acest subcapitol, respectăm modelul empsonian al „celor şapte tipuri de ambiguitate"

[27] Nichita Stănescu exersează acest tip de ambiguitate în grupajul eseistic *Variaţiuni pe aceeaşi temă.*

BDD-A2803 © 2011 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:11:56 UTC)

[28] Informaţiile teoretice ne sunt de folos în analiza textologică referitoare la reţeaua intertextuală, metatextuală, paratextuală sau configurarea adtextuală [apud Vlad, 2000: 139-145]
[29] Variantă a intertextualităţii este tehnica „*mise en abyme*"[Dällenbach].
[30] *„**Hyphos** este ţesătura şi pânza de păianjen."*[Barthes, 1994: 100]
[31] „Intertextul este ansamblul textelor care pot fi apropiate de cel pe care îl avem sub ochi, ansamblul textelor regăsite în memorie la lectura unui pasaj determinat."[Riffaterre, 1981:4]
[32] De aici, decurge şi ideea numirii capitolelor pe coduri: semiotic (lingvistic & pragmatic), retoric şi poetic.
[33] În lingvistica textuală, clasificarea lui Genette reprezintă un reper în organizarea şi definirea reţelei intertextuale, metatextuale şi paratextuale.
[34] Un caz special al metatextulaităţii este critica (cf Carmen Vlad, *Semiotica criticii literare*, 1982, Ed. Ştiinţ. şi Encicl.)
[35] După Genette, *„toate operele sunt hipertextuale"* (nu există operă literară care să nu facă trimitere la alta)
[36] O estetică a poeziei într-o primă fază a operei poetice. Ulterior, Nichita Stănescu va opta pentru o metaconştiinţă –*Răzgândiri* (1985).
[37] Luminiţa Chiorean, *Eseul stănescian. Configurare poetică*, Ed. UPM, 2007, cap. IV

BDD-A2803 © 2011 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:11:56 UTC)